

University of Groningen

Nieuw Belgisch goederenrecht

Jansen, J. E.

Published in:
 Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
 Jansen, J. E. (2021). Nieuw Belgisch goederenrecht: vinderschap, toe-eigening, schatvinding en niet-opgehaalde zaken. *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht*, 2021(7), 163-169. Artikel NTBR 2021/21.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Nieuw Belgisch goederenrecht: vinderschap, toe-eigening, schatvinding en niet-opgehaalde zaken

NTBR 2021/21

1. Inleiding

“Die Juristen sind durch das positive Gesetz zu Würmern geworden, die nur von dem faulen Holze leben; von dem gesunden sich abwendend, ist es nur das kranke, in dem sie nisten und weben. Indem die Wissenschaft das zufällige zu ihrem Gegenstände macht, wird sie selbst zur Zufälligkeit; drei berichtigende Worte des Gesetzgebers und ganze Bibliotheken werden zu Makulatur.”

J. von Kirchmann, *Die Werthlosigkeit der Jurisprudenz als Wissenschaft*, Berlijn 1848, p. 23.

Met dit beroemde citaat hekelde de Pruisische magistraat Julius von Kirchmann (1802-1884) de in zijn ogen waarde-loze wijze waarop juristen wetenschap bedreven. Zij staa-den zich blind op de woorden van de wetgever en legden maar de nadruk op wat in wetgeving weinig geslaagd was, wat de wetgever had nagelaten, of wat hij minder goed had doordacht (“Die Unkenntniß, die Nachlässigkeit, die Leidenschaft des Gesetzgebers ist ihr Objekt”). Als het door de wetgever opgetrokken bouwwerk klaar was, kwamen de juristen als raven bij duizenden tegelijk om kritiek te geven op allerlei details en om alles na te meten. Het door de wetgever neergezette gebouw krachtdadig vervolmaken, konden zij niet. De juristen richtten zich als wormen op de rotte delen in het hout. De rechtswetenschap als *pulp fiction*. Na dit *caveat* richt ik mij op het nieuwe Belgische goederenrecht en wel op de mogelijkheden van eigendoms-verkrijging van roerende zaken door vinderschap, toe-eigening en schatvinding. Het Belgische recht brengt op dit punt een vernieuwing met één uniforme regeling voor deze drie wijzen van eigendomsverkrijging in twee artikelen (de art. 3.58 en 3.59). Daarnaast is in artikel 3.60 een regeling opgenomen voor niet-opgehaalde zaken. Doel van dit opstel is de Belgische regeling te vergelijken met het Nederlandse recht, dat zoals duidelijk blijkt uit de indrukwekkende tot-standkomingsgeschiedenis van het Belgische recht,² een belangrijke rol heeft gespeeld als voorbeeld. Naast het Nederlandse recht komt men daar ook veel verwijzingen tegen naar Frans recht (in het bijzonder het voorontwerp tot her-vorming van het goederenrecht van de Association Henri Capitant) en naar het recht van de Canadese deelstaat Qué-bec. De wetsgeschiedenis noemt als argument voor deze vergelijkende benadering zo te profiteren van de inzichten van drie tamelijk recente codificaties, een door *common*

law geïnspireerd mixed-stelsel (Québec), een romanistisch stelsel (Frankrijk) en een door het Duitse recht beïnvloed wetboek (het Nederlandse).³ Juist omdat het Nederlandse recht zo dikwijls genoemd is en heeft meegewogen bij de redactie van het nieuwe Belgische goederenrecht ligt een vergelijking tussen het hagelnieuwe Belgische recht en het bijna dertigjarige Nederlandse recht voor de hand. De Nederlandse ervaringen kunnen allicht meewegen bij de uitleg van door het Nederlandse recht geïnspireerde of erop gelijkende bepalingen in het nieuwe Belgische recht. Omge-keerd zal de Belgische wet zijn diensten kunnen bewijzen bij de uitleg van het erop gelijkende Nederlandse recht.⁴ Voordat ik achtereenvolgens eigendomsverkrijging door vinderschap, toe-eigening, schatvinding en eigendoms-verkrijging van niet-opgehaalde zaken bespreek, komen eerst twee leerstellige onderwerpen aan bod.

2. Eigendom, goederen, zaken, voorwerpen, personen en dieren

Het Belgische goederenrecht rekent het eigendomsrecht tot de zakelijke rechten (art. 3.3), die volgens artikel 3.7 be-trekking hebben op goederen, zoals omschreven in art. 3.41. Goederen in de ruimste zin zijn volgens dat artikel alle voorwerpen die vatbaar zijn voor toe-eigening met inbegrip van de vermogensrechten. Voorwerpen zijn volgens artikel 3.40 lichamelijk of onlichamelijk. Lichamelijke voorwerpen kunnen volgens de tweede zin van artikel 3.40 zintuiglijk worden waargenomen en worden gemeten middels een momentopname. Een vordering is onlichamelijk, een auto is lichamelijk. In het nieuwe Belgische goederenrecht is van beide voorwerpen eigendom mogelijk: men kan dus eigenaar zijn van een auto, maar ook van een vordering.⁵ Naar Nederlands recht is dat laatste niet mogelijk, omdat het Nederlandse recht de onlichamelijke zaak niet kent en daarom evenmin zakelijke rechten die bijvoorbeeld op vorderingen rusten. Deze vernieuwing blijft hier verder buiten beschou-wing, omdat in dit opstel de lichamelijke voorwerpen cen-traal staan. Die staan min of meer gelijk met wat in het

1 Citeerwijze: J.E. Jansen, ‘Nieuw Belgisch goederenrecht: vinderschap, toe-eigening, schatvinding en niet-opgehaalde zaken’, *NTBR* 2021/21, afl. 7. Prof. mr. J.E. Jansen is als hoogleraar *ius commune* verbonden aan de vakgroep Romeins Recht van de Rijksuniversiteit Groningen.

2 De wetsgeschiedenis is gemakkelijk online te vinden op www.lachambre.be, zoek naar: Parlementaire Stukken, Kamer 2019-20, nr. 55-0173/001.

3 *Parl. St.*, p. 8-9. Het is hierbij natuurlijk de vraag in hoeverre het Franse stelsel romanistisch is, en of het romanistischer is dan het Duitse recht. Ik laat deze kwestie hier rusten. In de wetsgeschiedenis komen verder redelijk wat verwijzingen voor naar Duits, Zwitsers en Spaans recht.

4 Vgl. hierbij voor het Nederlandse recht I. Giesen, *Rechtsvorming in het privaatrecht* (Monografieën BW nr. A3), Deventer: Wolters Kluwer 2020, nr. 34. Voor het Belgische recht (met name voor de periode 2002-2017) E. Drix, ‘De rol van de rechtsvergelijking in de rechtspraak van het Hof van Cassatie’, *TPR* 2019, p. 21-61. Naast de wetsgeschiedenis is hier veelvuldig gebruikgemaakt van een omvangrijk artikel van Vincent Sagaert, ‘De hervorming van het goederenrecht’, *TPR* 2021, p. 389-646. Dit geschrift kan men beschouwen als een soort nagekomen wetsgeschiedenis, omdat Sagaert samen met de Luikse hoogleraar Lecocq de drijvende kracht was achter het wetsvoorstel. Zie ten slotte de mede door Sagaert en Lecocq geredigeerde bundel, *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen-Gent-Cambridge 2021.

5 Sagaert, *De hervorming*, p. 427: ‘Eigendom drukt dus elk toebehoren uit’.

Nederlandse recht zaken zijn. Het Belgische begrip van het lichamelijke voorwerp is misschien iets ruimer, door waarneming en meting voldoende te achten: de wetsgeschiedenis noemt als voorbeeld “de stralen van bepaalde energievormen”.⁶ Hier gaat het om roerende zaken, volgens het nieuwe Belgische goederenrecht zijn dat alle voorwerpen die niet onroerend zijn (art. 3.46).⁷ Van de voorwerpen onderscheidt het Belgische recht in navolging van een lange rij andere Europese landen, en ook het wetboek van Québec de dieren.⁸ Artikel 3.38:

“Voorwerpen, ongeacht of ze natuurlijk of kunstmatig, lichamelijk of onlichamelijk zijn, zijn te onderscheiden van dieren. Voorwerpen en dieren zijn te onderscheiden van personen.”⁹

Daarbij speelde blijkens het eerste lid van artikel 3.39 een rol dat dieren net als mensen kunnen voelen:

“Dieren hebben een gevoelsvermogen en hebben biologische noden.”

Dit alles betekent niet dat dieren nu buiten het goederenrecht staan, en dat het bijvoorbeeld onmogelijk zou zijn een zekerheidsrecht te hebben op een varken, of dat het onmogelijk is een hond in eigendom over te dragen. Artikel 3:39 lid 2 stelt dat:

“De bepalingen met betrekking tot lichamelijke voorwerpen zijn op dieren van toepassing, met inachtneming van de wettelijke en reglementaire bepalingen ter bescherming van dieren en van de openbare orde.”

De Belgische wetgever heeft het hierbij gelaten, en heeft geen bijzondere regels voor dieren ingevoerd, zoals de (erfrechtelijke) regel dat een legaat aan een dier wordt beschouwd als er de erfgenamen toe verplichtend ‘tiergerecht’

voor het betreffende dier te zorgen.¹⁰ Daarbij speelde blijkens de wetsgeschiedenis mee dat de wetgever wilde voorkomen regelingen te treffen die volgens het Belgische staatsrecht aan de Gewesten zijn.¹¹ Sommigen zullen de nieuwe bepaling daarom kenschetsen als nodeloze symboolwetgeving.¹² Misschien is het voor hen een steun te weten dat de uitvinder van het begrip codificatie Jeremy Bentham (1748-1832) zich ruim tweehonderd jaar geleden al op het standpunt stelde dat dieren niet gedegradeerd konden worden tot het zaaksbegrip, omdat zij pijn kunnen lijden.¹³

3. Oorspronkelijke wijzen van eigendomsverkrijging

In dit opstel staan enkele van de zogenoemde oorspronkelijke of originele wijzen van eigendomsverkrijging centraal. Dergelijke wijzen van eigendomsverkrijging staan gewoontegetrouw tegenover de derivatieve of afgeleide wijzen van verkrijging, zoals overdracht of erfopvolging. Tot de oorspronkelijke wijzen van eigendomsverkrijging rekent men de in Nederland in Boek 5 opgesomde wijzen van eigendomsverkrijging (toe-eigening, vinderschap, schatvinding, natrekking, zaaksvorming, vermenging en vruchttrekking) en verkrijgende verjaring. Het Nederlandse wetboek gebruikt het vooral vanuit didactisch-systematisch oogpunt belangrijke onderscheid tussen oorspronkelijke en afgeleide eigendomsverkrijging niet. Het nieuwe Belgische recht doet dat wel. Artikel 3.14 § 1 stelt dat men zakelijke rechten op afgeleide wijze kan verkrijgen en ook door de ‘oorspronkelijke wijzen van verkrijging bepaald in dit Boek’. Deze bewoordingen wekken de indruk dat alle oorspronkelijke wijzen van eigendomsverkrijging in de wet staan, maar dat is volgens de wetsgeschiedenis niet zo. Uit artikel 3.14 § 1 volgt niet dat de wet een ‘exhaustieve oplijsting’ is van de oorspronkelijke wijzen van eigendomsverkrijging.¹⁴ Dat is in overeenstemming met wat in Nederland geldt, de wet laat ruimte eigendomsverkrijging aan te nemen op een niet door de wet genoemde oorspronkelijke

6 *Parl. St.*, p. 102. Een ander verschil is er denk ik ten aanzien van bijvoorbeeld het water in een rivier. Dat is naar Nederlands recht geen zaak, omdat het als zodanig niet voor menselijke beheersing vatbaar is, maar het is wel te meten en waar te nemen. Uit artikel 3.43 volgt evenwel dat dergelijke meetbare en waarneembare entiteiten naar Belgisch recht op een andere manier buiten het eigendomsbegrip staan. Gemene voorwerpen kunnen niet in hun totaliteit worden toegeëigend, het zijn daarom geen goederen, zodat er geen eigendom van mogelijk is.

7 Artikel 3.47 geeft een opsomming van voorwerpen die onroerend zijn (grond, beplantingen en bebouwingen, onderdelen daarvan, accessoria). Volgens artikel 3.49 zijn ook zakelijke rechten en rechtsoverdrachten waarvan het voorwerp onroerend is onroerend. Datzelfde geldt voor persoonlijke rechten op ver- of herverkoop van een onroerend voorwerp, en de bezitsvordering. Uitgebreid over het onderscheid roerend-onroerend de bijdrage van A. Apers aan *Het nieuwe Goederenrecht*, p. 51-76, zie ook Sagaert, *De hervorming*, p. 495.

8 Voor een overzicht zie J. van de Voorde, ‘Dieren als quasi-goederen, Beschouwingen over de juridisch-technische wenselijkheid van een bijzonder statuut voor dieren tussen goederen en rechtssubjecten’, *Rechtskundig Weekblad* 2016, p. 203-219.

9 Het Hof van Cassatie oordeelde in 2020 overigens al dat voor het binnenkort oude Belgische wetboek dieren geen zaken zijn. Cass. 18 juni 2020, C.19.0332.N/3.

10 Het Zwitserse wetboek kent deze regel, zie art. 482 lid 4 ZGB. Van de Voorde betreurt het dat de Belgische wetgever zo’n regel niet overnam, zie zijn bijdrage aan *Het nieuwe Goederenrecht*, p. 77-99, op p. 95-97.

11 Sagaert, *De hervorming*, p. 488.

12 Dat is volgens E. Dirix in zijn voorwoord bij *Het Nieuwe Goederenrecht* (p. VII) niet het geval omdat “met deze bepaling de bakens worden uitgezet voor verder wetgevend optreden gebaseerd op onze toenemende wetenschappelijke kennis over de cognitieve eigenschappen van dieren en de technische mogelijkheden om hun leed te verzachten.” Vgl. in gelijke zin de wetsgeschiedenis waar sprake is van een minimale maar symbolische eerste stap die de verdere analyse van de goederen initieert, *Parl. St.*, p. 96.

13 J. Bentham, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Londen 1789, op p. 308 en 309: “It may come one day to be recognized, that the number of the legs, the villosity of the skin, or the termination of the os sacrum, are reasons equally insufficient for abandoning a sensitive being to the same fate. What else is it that should trace the insuperable line? Is it the faculty of reason, or, perhaps, the faculty of discourse? But a full-grown horse or dog is beyond comparison a more rational, as well as a more conversable animal, than an infant of a day, or a week, or even a month, old. But suppose the case were otherwise, what would it avail? The question is not, Can they reason? Nor, Can they talk? But, Can they suffer?” E. Dirix bepleitte om deze reden in 2015 dieren buiten het zaaksbegrip te brengen, ‘Dieren zijn geen zaken’, *Rechtskundig Weekblad* 2015, p. 1122 (citaat van Bentham aan het slot).

14 *Parl. St.*, p. 37.

wijze van eigendomsverkrijging.¹⁵ Zo is in het Nederlandse goederenrecht eigendomsverkrijging door splitsing of afscheiding niet geregeld, het nieuwe Belgische goederenrecht bevat voor deze figuren evenmin een wetsbepaling. Bovendien doet zich altijd wel iets voor dat zich slechts met de grootst mogelijke moeite laat passen in het keurslijf van een wel geregelde oorspronkelijke vorm van eigendomsverkrijging.¹⁶ Omdat de wet geen limitatieve opsomming geeft, is zij flexibel.

Veel minder flexibel betoont de Belgische wetsgeschiedenis zich door aan het onderscheid tussen afgeleide en oorspronkelijke wijzen van eigendomsverkrijging de volgende regel te verbinden:

“De kwalificatie als oorspronkelijke wijze van verkrijging is van belang omdat de verkrijger het goed altijd vrij en onbelast verkrijgt. Het goed is gezuiverd van enige zakelijke of persoonlijke last die het bezwaarde.”¹⁷

Deze stelling is in haar algemeenheid onjuist. Het is immers wel degelijk mogelijk om eigenaar te worden van een met een beperkt recht bezwaard goed door een oorspronkelijke wijze van verkrijging. Zo verwerft degene die door verjaring de eigendom van een stuk land verwerft de eigendom niet vrij van het recht van overpad waarvan hij de uitoefening gedurende de verjaringstermijn telkens respecteert.¹⁸ Evenmin gaat – zo zou ik menen – een erfdiensbaarheid teniet als de eigenaar van het dienende erf afstand doet van de eigendom (dat is naar Belgisch recht mogelijk) en de Staat op grond van artikel 3.66 op oorspronkelijke wijze de eigendom van de grond verwerft.¹⁹ De hierboven geciteerde passage uit de wetsgeschiedenis lijkt mij dus iets te kort door de bocht.

4. Een uniforme regeling voor vinderschap, toe-eigening en schatvinding

Het Belgische goederenrecht kent als gezegd een vernieuwing op het gebied van eigendomsverkrijging van vinderschap, schatvinding en toe-eigening. Er geldt een eenvormige regeling voor. Er zijn twee redenen voor deze

uniformering: ten eerste golden onder het huidige recht afwijkende regelingen al naar gelang een vondst plaatshad op openbaar of particulier terrein. Ten tweede zal degene die ergens een zaak aantreft, vaak niet kunnen weten of het om een verloren zaak gaat, of het een prijsgegeven zaak is of dat het wellicht een schat is.²⁰ Het grote voordeel van het Belgische eenvormige regime is dat allerlei inschattings- en afbakeningsproblemen niet meer spelen. Zo is in de Nederlandse literatuur gediscussieerd over de vraag wat rechtens is wanneer iemand een kostbare zaak te goeder trouw als prijsgegeven beschouwde, terwijl zij dat in werkelijkheid niet was. Kan zo iemand na een jaar eigenaar worden als hij zich gedraagt als een eerlijke vinder, kan hij direct met zijn bezitsverkrijging eigenaar worden door de derdenbeschermende bepaling van artikel 3:36 BW of moet hij als bezitter te goeder trouw verjaren en is hij na drie jaar eigenaar?²¹ Het nieuwe eenvormige Belgische regime van de artikelen 3.58 en 3.59 voorkomt dergelijke kwesties. Deze artikelen verplichten degene die een voorwerp onder zich neemt daarover telkens transparant te zijn. De uniforme regeling bevordert de rechtszekerheid.²² Toch ben ik niet enkel enthousiast over de nieuwe regeling omdat zij op verschillende punten tot goederenrechtelijke kortsluiting leidt. Ik licht dat hieronder toe, en besteed allereerst aandacht aan de kern van de regeling voor eigendomsverkrijging voor vinderschap die als ‘template’ fungeert voor eigendomsverkrijging door toe-eigening en schatvinding.

5. Vinderschap (art. 3.58)

De vinder moet volgens artikel 3.58 § 1 redelijke pogingen ondernemen om de eigenaar terug te vinden.²³ Als de vinder er niet in slaagt een tot ontvangst bevoegde persoon te vinden, is hij verplicht binnen een week na de vondst aangifte te doen bij een gemeente. Wanneer de zaak in andersmans eigendom gevonden wordt (een winkelpand bijvoorbeeld), moet de vinder bovendien de eigenaar binnen een week inlichten. Het Belgische recht bevat geen bepaling zoals in Nederland art. 5:7 BW dat de vinder de bevoegdheid geeft zijn rechtspositie aan de uitbater van het winkelpand over te dragen door de zaak aan hem af te staan. Dat is niet onoverkomelijk: winkeliers zullen door klanten gevonden zaken doorgaans wel aannemen, aangifte doen en bewaren.²⁴ De gemeente neemt de vondst op in een daartoe bestemd register. Als de gemeente een gerechtigde tot de

15 Mondeling Overleg weergegeven in *Parl. Gesch. Boek 5*, Deventer 1981, p. 17, reagerend op een artikel van W.C.L. van der Grinten, ‘Eigendom van roerende zaken in het ontwerp-B.W.’, *WPNR* 1973/5240, p. 513-517 die datzelfde had betoogd. Vgl. verder uitgebreid J.B. Spath, ‘Een gesloten systeem van originele verkrijging?’, *Vermogensrechtelijke Analyses* 2011, p. 12-41.

16 Hoe moet bijvoorbeeld eigendomsverkrijging van een mossel uit broed worden verklaard als geen sprake is van wat wij zaaksvorming noemen, en wat in het nieuwe Belgische goederenrecht verwerking heet? De mossel lijkt mij geen vrucht van het broed, zodat van vruchttrekking geen sprake zal zijn.

17 *Parl. St.*, p. 37.

18 In deze zin voor het oude Belgische recht A. Kluyskens, *Beginselen van burgerlijk recht, Vijfde Deel, Zakenrecht*, 2^e druk, Antwerpen 1942, p. 140; F. van Neste, *Zakenrecht. Boek I. Goederen, bezit en eigendom*, Brussel 1990, p. 339, nr. 183. In dit verband is wellicht relevanter dat Sagaert voor het oude Belgische recht de opvatting huldigde dat een verkrijging door verjaring per definitie onbezwaard is, V. Sagaert, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht. V. Goederenrecht*, Mechelen 2014, nr. 855 en 858.

19 Zie *Parl. St.*, p. 166, zie ook Gruyaert, *Het Nieuwe Goederenrecht*, p. 279.

20 *Parl. St.*, p. 145. Zie ook Sagaert, *De hervorming*, p. 515 e.v.

21 De aanleiding voor deze discussie was de vondst van een schilderij te midden van bouwafval bij de verbouwing van het stadion van Sparta, zie voor de drie in de hoofdtekst genoemde opvattingen R. Koolhoven, ‘Het ‘ongewild’ prijsgegeven schilderij en het gedrag van de occupant’, *NTBR* 2014/44, J.C.T.F. Lokin, ‘Ongewilde’ prijsgeving: een kwestie van derdenbescherming op de voet van art. 3:36 BW’, *NTBR* 2014/45 en *Asser/Bartels & Van Velten* 5 2017/59 (verrijgende verjaring).

22 *Parl. St.*, p. 145. Zie ook de bijdrage van Sagaert op p. 136-148 in dit tijdschrift.

23 Het ligt voor de hand aan te nemen dat het ook voldoende is bijvoorbeeld de huurder op te sporen als diens contactgegevens op de gevonden zaak vermeld staan.

24 Een klein verschil tussen het Nederlandse en Belgische recht is dat in zo'n geval naar Belgisch recht de klant als vinder aanspraak kan maken op vindesloot, terwijl artikel 5:7 BW een aanspraak op vindesloot uitsluit.

zaak kent, moet zij hem of haar binnen een maand na de aangifte per aangetekende brief verzoeken de zaak af te komen halen.

De vinder kan de zaak zelf bewaren of de zaak laten bewaren door een gemeente. Zij zijn voor de zaak aansprakelijk als bewaarnemers uit noodzaak (art. 3.58 § 2). Als zes maanden verstreken zijn sinds de vondst kan de vinder of de gemeente te goeder trouw en op economisch verantwoorde wijze over de zaak beschikken (art. 3.58 § 3). Er gelden twee uitzonderingen: voor fietsen geldt een verkorte bewaartermijn van drie maanden (art. 3.58 § 3 no2). De vinder of de gemeente mogen direct beschikken over zaken die vatbaar zijn voor bederf, die onderhevig zijn aan snelle waardevermindering of die schadelijk zijn voor de openbare hygiëne, gezondheid of veiligheid (art. 3.58 § 3 no1). Het Belgische recht kent geen bepaling dat de gemeente bij de aangifte van de vondst van een gevaarlijke zaak (een wapen, gif, medicijnen) afgifte van die zaak kan vragen (art. 5:5 lid 1 sub c BW). Toch zal de vinder ook naar Belgisch recht aan zo'n verzoek gevolg moeten geven, al was het maar om aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad te voorkomen. Die verplichting volgt voor de eerlijke vinder uit de eisen van een redelijke zaakwaarneming. Als de vinder of de gemeente tot verkoop over is gegaan, dient hij de opbrengst ter beschikking te houden van de eigenaar of diens rechtverkrijgenden (art. 3.58 laatste zin).²⁵

De vinder die voldeed aan de verplichtingen van artikel 3.58 of de gemeente aan wie de vinder de zaak afstond, verwerft de eigendom als na de registratie van de aangifte van de vondst vijf jaar zijn verstreken (art. 3.59 § 1). Het Belgische recht kent niet zoals het Nederlandse recht de mogelijkheid dat de vinder de zaak afstaat aan de gemeente, maar wel de eigendom verwerft (art. 5:6 lid 1 en ook 5:11 BW). Als de zaak voor die tijd bevoegdlijk verkocht is (bijvoorbeeld omdat zij bederfelijk was), komt na de vijf jaar een einde aan de verplichting de opbrengst voor de gewezen eigenaar te houden. De eigenaar kan verkrijging door de vinder of de gemeente voorkomen door zich binnen de vijf jaar te melden. Hij is verplicht de redelijke kosten van bewaring, behoud en opsporing te vergoeden. De vinder of de gemeente hebben voor vergoeding daarvan een retentierecht (art. 3.59 § 1).²⁶ De vinder kan daarnaast aanspraak maken op een redelijke vergoeding (art. 3.59 § 4, vindingsloon, vgl. art. 5:10 lid 2 BW). De gemeente heeft net als naar Nederlands recht geldt geen recht op vindingsloon. De aanspraak op vindingsloon is – net als naar Nederlands recht – niet versterkt door middel van een retentierecht.

25 Strikt genomen houdt de vinder of de gemeente het geld natuurlijk niet voor de eigenaar of diens verkrijgers, maar voor de eigenaar die de zaak verloor, de vorige of oorspronkelijke eigenaar of diens rechtverkrijgers. Hij heeft immers door over de zaak te beschikken de eigendom aan de koper verschaft.

26 Zo'n retentierecht is volgens het Belgische recht overigens een zakelijk zekerheidsrecht, vgl. artikel 3.3, slotzin.

Vergeleken met de meeste moderne stelsels is de termijn van vijf jaar lang. Het Nederlandse recht kent een termijn van een jaar, het BGB een termijn van zes maanden. De lange Belgische termijn is gelijk aan die van het Zwitserse recht. Als men als wetgever de wens koestert dat de afhandeling van de vondst van verloren zaken zich zoveel als mogelijk voltrekt langs de lijnen van de wet, dan was het allicht verstandig geweest een (veel) kortere termijn te kiezen, of althans een lichter regime (vrijstelling van aangifteverplichting) op te tuigen voor goedkopere gevonden zaken. Het Duitse en het Zwitserse recht kennen zulke regelingen voor goedkope gevonden zaken (§ 965 (2) BGB, § 720 (2) ZGB). Van der Grinten suggereerde de Nederlandse wetgever in 1973 dat voorbeeld te volgen, maar die legde dat advies naast zich neer.²⁷ In het Nederlandse en het Belgische recht geldt telkens dezelfde termijn, in Nederland is die een jaar, in België vijf jaar. Een verklaring voor de lange termijn van de Zwitsers is dat zij eigendomsverkrijging door vindingsbeschouwen als een bijzondere toepassing van verkrijgende verjaring. Vanuit dat oogpunt is het opvallend dat het Belgische recht niet als vereiste voor eigendomsverkrijging door de vinder of de gemeente stelt dat zij de gevonden zaak nog onder zich hebben op het ogenblik dat de vijfjaarstermijn verstrijkt (zo'n eis stelt art. 5:6 lid 1 BW wel), of dat de vinder gedurende de vijf jaar te goeder trouw blijft en eigendomsverkrijging is uitgesloten als de vinder er enige tijd na de aangifte achter komt van wie de gevonden zaak is en na laat die persoon te bereiken (zo'n eis stelt § 973 BGB (1) bijvoorbeeld wel). Als de vinder die aan de verplichtingen van artikel 3.58 voldeed na vier jaar is bestolen en de eigenaar zich niet meldt, verwerft hij dus naar Belgisch recht een jaar later de eigendom. Komt de vinder die aangifte deed er na vier jaar achter van wie de gevonden ring is, dan verwerft hij desalniettemin de eigendom na weer een jaar.

6. Toe-eigening (art. 3.59 § 2)

Wat in ons wetboek eigendomsverkrijging door toe-eigening is (art. 5:4 BW), is in het nieuwe Belgische goederenrecht ondergebracht bij de regeling voor gevonden zaken, die als gezegd de mal is waarin de toe-eigening en schatvinding zijn geperst. Artikel 3.59 § 2 stelt dat degene die een roerende zaak vindt die geen eigenaar heeft, haar in bezit neemt én voldoet aan de verplichtingen van artikel 3.58 direct de eigendom verwerft. Telkens geldt dus de verplichting redelijke pogingen te doen de eigenaar op te sporen, en als dat niet lukt om aangifte te doen. Er geldt volgens het nieuwe Belgische recht anders gezegd een vermoeden dat alle zaken een eigenaar hebben. Vanuit goederenrechtelijk oogpunt is het lastig eigendomsverkrijging door toe-eigening aan te nemen, terwijl degene die de zaak onder zich neemt ook pogingen onderneemt de eigenaar op te sporen, en als dat niet lukt aangifte doet. Voor eigendomsverkrijging door toe-eigening is immers inbezitneming vereist, terwijl degene die aangifte doet van de vondst van een

27 W.C.L. van der Grinten, 'Eigendom van roerende zaken in het ontwerp-B.W.', *WPNR* 1973/5240, p. 513-517, p. 514; *M.O. Parl. Gesch. Boek 5*, p. 83.

(kostbare) zaak als zaakwaarnemer houder is voor degene die de zaak verloor. Zo bezien kent het Belgische recht geen eigendomsverkrijging door toe-eigening meer, omdat voor eigendomsverkrijging door toe-eigening –behoudens het hieronder te bespreken geval van vuilnis – vereist is dat de occupant pogingen doet de eigenaar op te sporen en aangifte te doen: hij is dan als zaakwaarnemer houder en dus (nog) niet door inbezitneming eigenaar. Degene die een kostbare zaak vindt en twijfelt of zij is prijsgegeven of verloren, zal een onderzoek moeten doen. Blijkt daaruit dat de zaak is prijsgegeven, dan wordt daaruit duidelijk dat hij eigenaar kan worden door inbezitneming.²⁸ Is er blijkens het onderzoek wel een eigenaar, maar is die onbereikbaar, dan is eigendomsverkrijging volgens de hierboven besproken regels van vinderschap na vijf jaar mogelijk. Wanneer een onderzoek geen kennis oplevert over het antwoord op de vraag of de zaak nog een eigenaar heeft of niet, zal degene die de zaak onder zich nam doorgaans door vinderschap na vijf jaar eigenaar worden.²⁹

Om te voorkomen dat het telkens nodig is onderzoek te verrichten naar een eigenaar en aangifte te doen, ook als evident is dat de zaak geen eigenaar meer heeft, geeft artikel 3.58 § 1 in de slotzin een uitzondering op deze verplichtingen:

“Deze verplichtingen voor de vinder en de gemeente gelden niet voor zaken die buiten een woning zijn geplaatst om te worden opgehaald of op een vuilnisbelt te worden geworpen. Ze zijn daarentegen wel van toepassing op de goederen die de gemeente heeft moeten wegnemen om reden van veiligheid of het gemak van doorgang alsmede op de goederen die op de openbare weg geplaatst zijn ter uitvoering van vonnissen tot uitzetting.”

Hieruit blijkt dat de Belgische wetgever het aanbieden van vuilnis, grofvuil, papier en dergelijke niet beschouwt als overdracht aan de afvalinzamelaar, maar als prijsgeving.³⁰ Het is dan zo evident dat de af te halen zaken geen eigenaar meer hebben dat het onzinnig is van de morgenster te verlangen dat hij redelijke pogingen doet de eigenaar op te sporen, wil hij door inbezitneming eigenaar worden. Hij kan ervan uitgaan dat de zaken geen eigenaar hebben en wordt door occupatie direct eigenaar. De uitzondering geldt niet voor zaken die in het kader van een uitzetting of bijvoorbeeld de brandveiligheid op de stoep zijn geplaatst: die zijn niet prijsgegeven. Het is opvallend dat er geen uitzondering geldt voor zaken die nooit een eigenaar hebben gehad, zoals wilde dieren en alles wat zij voortbrengen. Dat leidt tot de wonderlijke gevolgtrekking dat de wandelaar die een

uilenbal of een duivenveer mee naar huis neemt, het bezit verwerft van een aan niemand toebehorende zaak, maar slechts door verkrijgende verjaring de eigendom kan verwerven.³¹

7. Schatvinding (art. 3.59 § 3)

Ook schatvinding valt onder de uniforme regeling van de artikelen 3.58 en 3.59. Dat blijkt weliswaar niet met zoveel woorden uit de tekst van deze artikelen, daarin komt het woord schat niet voor, maar wel uit de toelichtende stukken.³² Het Belgische recht geeft in artikel 3.59 § 3 de volgende omschrijving van schatvinding:

“Indien de eigenaar van een goed hierin een verborgen zaak vindt die geen eigenaar heeft, wordt hij hiervan eigenaar voor zover hij de in artikel 3.58 genoemde verplichtingen is nagekomen.”

Een schat is volgens het Belgische recht een verborgen zaak die geen eigenaar heeft: een schat is een bijzondere, verborgen, *res nullius*. Mij lijkt het onjuist een schat te beschouwen als een *res nullius*. Een schat is een zaak van waarde³³ die zo lang verborgen is geweest dat daardoor haar eigenaar niet meer kan worden opgespoord (vgl. artikel 5:13 BW).³⁴ De door een verre voorvader begraven gouden ring is door vererving inmiddels op zoveel erfgenamen overgegaan dat het eenvoudigweg onmogelijk is na te gaan wie allemaal voor welk deel eigenaar zijn van de ring, als die bij graafwerkzaamheden opduikt. Rudolf von Jhering (1818-1892) sprak in dit verband van een hoogst minimaal, homeopathisch verdund eigendomsrecht.³⁵ Juist omdat er zoveel eigenaren zijn met een verwaarloosbaar klein belang, is het zinvol de goederenrechtelijke toestand van de schat opnieuw in te delen. Een schat lijkt anders gezegd op een *res nullius*, maar is dat niet.³⁶ Dat blijkt ook uit de aan de Romeinse keizer Hadrianus ontleende regelingen die de meeste Europese wetboeken in een of andere vorm kennen: de helft van de eigendom komt toe aan de grondeigenaar en de andere helft aan de vinder. Zou schatvinding een vorm van toe-eigening zijn, dan zou degene die een schat in bezit neemt daarvan in zijn eentje eigenaar worden en

28 Men kan ook aannemen dat in zo'n geval met terugwerkende kracht blijkt dat geen sprake was van zaakwaarneming en houderschap, maar van inbezitneming en eigendom.

29 Vgl. in deze zin D. Gruyaert, *Het Nieuwe Goederenrecht*, nr. 51, p. 276.

30 Zie in gelijke zin voor het Nederlandse recht, G.E. van Maanen in: W.H.M. Reehuis & A.H.T. Heisterkamp, *Goederenrecht*, 14^e druk, Deventer: Wolters Kluwer 2019, nr. 498.

31 De bezitter te goeder trouw verwerft de eigendom door verkrijgende verjaring – met terugwerkende kracht, (zie art. 3.26 slotzin) na tien jaar, de bezitter die niet te goeder trouw is na dertig jaar (art. 3.27). De bezitter is volgens artikel 3.22 te goeder trouw als hij er rechtmatig op vertrouwen mag dat hij titularis is van het recht dat hij bezit. Om de rechtsonzekerheid te minimaliseren, ligt het voor de hand ten minste aan te nemen dat de occupant van een duivenveer te goeder trouw is.

32 Zie bijvoorbeeld *Parl. St.*, p. 145. Vgl. ook Sagaert, *De hervorming*, p. 519 in noot 475.

33 Het Belgische recht stelt geen eisen aan de waarde van de zaak, wil zij een schat zijn. Ook de vondst van een lang geleden onder de grond bedolven tabakspijp is een schat.

34 Het doet er daarom ook niet toe of de schat nog verborgen is. Ook een door een natuurramp, een overstroming bijvoorbeeld, tevoorschijn gekomen zaak kan een schat zijn.

35 *Scherz und Ernst in der Jurisprudenz*, Leipzig 1884 (heruitgave Wenen 2009), p. 299.

36 Vgl. hierbij D.41,1,31,1 waarin ook de Romeinse jurist Paulus een schat vergelijkt met een *res nullius*.

bijvoorbeeld verbintenisrechtelijk ertoe verplicht zijn de helft van de eigendom over te dragen aan de grondeigenaar.³⁷ Dat was niet de zienswijze van de Romeinse juristen en evenmin die van de moderne wetgevers, de Belgische inclusief (zie het hieronder te bespreken art. 3.59 § 3 dat de eigendom van de schat verdeelt). Opvallend is dat in de Belgische omschrijving van een schat er niet expliciet naar wordt verwezen dat de zaak lange tijd verborgen is geweest. Juist in die lange duur ligt, zoals ik hierboven opmerkte, de reden van de bewijsrechtelijke problematiek die tot de regels van schatvinding aanleiding geeft. Een zaak die in het kader van een speurtocht of om veiligheidsredenen verborgen is, is daarom geen schat.

Misschien is het het gemakkelijkst om de omschrijving van een 'verborgen zaak zonder eigenaar' uit artikel 3.59 zo te lezen dat daarmee bedoeld is dat een zaak zo lang verborgen is geweest dat daardoor de eigenaar niet meer op te sporen valt (de Romeinse rechtelijke *vetus dispositio*). Wanneer iemand een zaak aantreft in de grond die ogenschijnlijk recentelijk verborgen is (bijvoorbeeld door dieven), gelden de regels van vinderschap. Vindt iemand oude munten, onder de grond verborgen, dan geldt – behoudens publiekrechtelijke regelingen – de regel van schatvinding. De vinder is verplicht redelijke pogingen te doen de eigenaar op te sporen, wat bij de vondst van een oude muntenschat betrekkelijk zinloos lijkt,³⁸ en moet aangifte doen van zijn vondst. Als de vinder aan deze verplichtingen voldoet, verwerft hij de eigendom van de verborgen zaak, niet pas vijf jaar na de aangifte zoals voor vinderschap geldt, maar door de vondst. Doet de vinder geen aangifte maar neemt hij de zaak mee naar huis, dan is hij bezitter te kwader trouw en kan hij door verkrijgende verjaring eigenaar worden.

In het tweede deel van art. 3.59 § 3 staat het geval centraal dat de vinder iemand anders is dan degene in wiens zaak de schat wordt gevonden. De vinder verwerft dan de helft van de eigendom als hij een persoonlijk of zakelijk gebruiksrecht heeft en de zaak toevallig vindt. De andere helft behoort toe aan de eigenaar van het goed waarin de schat werd gevonden. Het vindersaandeel komt dus toe aan degene die in een door hem te repareren bureau een schat vindt, aan de huurder, de bruiklenner, de vruchtgebruiker en de erfpachter van een zaak waarin hij toevallig een schat aantreft. De andere helft is voor de eigenaar. Deze regeling, die op verschillende punten afwijkt van de Nederlandse, roept verschillende vragen op. Een vergeleken met het Nederlandse recht eenvoudigere afwikkeling van schatvinding blijkt ten aanzien van het 'eigenaarsaandeel': dat komt in het Belgische recht steeds toe aan de eigenaar. Het Belgische recht kent geen afwijkende regelingen voor het geval de zaak waarin de schat zich bevond in erfpacht was gegeven of in vruchtgebruik (vgl. art. 5:90 lid 1 en art. 3:213 lid 2 BW).

37 Vgl. hierbij H. Dernburg, *Pandekten I: Allgemeiner Theil und Sachenrecht*, Berlin 1986, p. 489.

38 Anders ligt dat bij bijvoorbeeld de vondst van een ring met daarop een familiewapen: dat kan leiden tot de eigenaren. De zaak is dan geen schat, de vinder zal haar aan de eigenaren moeten afstaan. Als hij de eigenaren niet kan bereiken, kan hij na aangifte als vinder de eigendom verwerven.

Anders dan het Nederlandse recht kent het Belgische recht het vindersaandeel alleen toe aan de vinder als deze een persoonlijk of zakelijk gebruiksrecht heeft. Als de vuistpandhouder of de retentor in de zaak die zich onder hem bevindt een schat vindt, verwerft hij niet het vindersaandeel omdat hij geen persoonlijk of zakelijk gebruiksrecht heeft. De dief die in een gestolen antiek bureau een schat vindt, verwerft evenmin het vindersaandeel. Maar hoe zit het met een tuinman die zonder dat daarover een afspraak was gemaakt, een greppel graaft zodat de door hem te plaatsen composthoop in de tuin verzinkt, en daarbij een schat vindt? Hoe zit het wanneer een spelend kind een schat vindt? Dient de verwerving van het vindersaandeel er dan telkens van af te hangen of sprake was van een al dan niet stilzwijgend overeengekomen gebruiksrecht? Daarenboven geldt nog de eis dat de vondst toevallig plaatsvond. Daarvan zal geen sprake zijn als tijdens graafwerk een Romeinse ruïne deels bloot werd gelegd – afgezien van publiekrechtelijke regelgeving over de eigendom van monumenten – en er later opnieuw graafwerkzaamheden plaatsvinden om de klus te klaren. Strikt genomen regelt artikel 3.59 niet wat de goederenrechtelijke gevolgen zijn van de vondst van een schat door iemand die geen gebruiksrecht heeft en/of de vondst opzettelijk doet. Het ligt voor de hand aan te nemen dat de eigenaar van de zaak waarin de schat zich bevond dan – onder de voorwaarde van aangifte – de gehele eigendom verwerft, maar de tekst van artikel 3.59 bestrijkt dat geval niet met zoveel woorden. Degene die een schat vindt maar nalaat aangifte te doen, is bezitter te kwader trouw en kan na dertig jaar door verkrijgende verjaring eigenaar worden.³⁹

8. Niet opgehaalde zaken (art. 3.60)

Artikel 3.60 geeft een bijzondere regel voor gevallen waarin aan een houder toevertrouwde zaken niet worden opgehaald. De houder dient de eigenaar, of algemener: zijn contractspartij, dan bij middel van aangetekende zending op te roepen zijn zaak op te komen halen. Een jaar later geeft artikel 3.60 de detentor de bevoegdheid de zaken te doen verkopen onder de voorwaarden van artikel 3.58 § 3: de opbrengst van de zaak treedt in de plaats van de verkochte zaak, de houder mag daarvan zijn vorderingen aftrekken en moet een eventueel overschot uitkeren aan zijn contractspartij. Als hij dat niet kan, omdat hij geen gegevens van zijn contractspartij heeft, moet hij het geld vijf jaar bewaren op een afzonderlijke rekening met vermelding van de naam van die contractspartij. Na die vijf jaar vervalt het geld van rechtswege aan de staatskas. Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de detentor ook eigenaar kan worden van de aan hem toevertrouwde zaken, onder de gebruikelijke voorwaarden (aangifte bij de gemeente en vervolgens vijf jaar wachten). Ik vraag mij af of veel schoenmakers en kleermakers zich getrouw zullen houden aan de regels van artikel 3.60: de termijnen en verplichtingen komen mij niet erg aantrekkelijk voor. Gemakkelijker lijkt het om met de klant die iets

39 Vgl. Sagaert, *De hervorming*, p. 518.

komt brengen al dan niet via de algemene voorwaarden af te spreken dat de houder na een bepaalde periode de eigendom verwerft. Zo'n afspraak behelst dan een titel en een levering *brevi manu* bij voorbaat voor het geval de debiteur zijn spullen niet ophaalt. Ik zou menen dat het nieuwe Belgische recht partijen hier de ruimte biedt om door middel van overeenkomst af te wijken van het regime van artikel 3.60. Artikel 3.1 luidt immers:

“De partijen kunnen afwijken van de bepalingen van dit Boek, behalve indien het om definities gaat of indien de wet anders bepaalt.”

9. **Slotsom**

Het bovenstaande is een enigszins kritische bespreking geworden van de uniforme regeling van eigendomsverkrijging door vinderschap, toe-eigening en schatvinding. Veel van de kritiek ligt op leerstellig vlak en hoort thuis in studeerkamers en collegezalen. De gebruikers van het Belgische recht zullen er zich – gelukkig – niet al te veel van aantrekken. Misschien vinden zij in deze bijdrage iets van inspiratie om het Belgische goederenrechtelijke bouwwerk te vervolmaken.